POËZIEWEEK

POËZIELESSEN

BASISONDERWIJS

MUZIEK

VOORAF

Donderdag 31 januari 2013 is het weer zover: dan is het *Gedichtendag*. In 2013 is Gedichtendag de start van de eerste Poëzieweek. Die week hoor, zie en proef je overal in Vlaanderen en Nederland gedichten. In het station, op de radio, in de krant of in de supermarkt om de hoek. Ook scholen nodigen we warm uit om gedichten deze week als eregasten in de klas te onthalen. Stichting Poetry International, Stichting Lezen Vlaanderen en Stichting Lezen Nederland bieden scholen uit het basisonderwijs ter gelegenheid van Gedichtendag deze poëzielessen aan.

'Muziek', zo luidt het thema dit jaar. Dus smeden we de banden tussen deze bij uitstek verwante genres. Dichters worden wel vaker met componisten vergeleken. Door de buitengewone aandacht voor klank, rijm, ritme en metrum is poëzie immers een sterk muzikaal genre. Zeker bij gedichten voor kinderen is de grens tussen poëzie en muziek vaak erg vaag. Grasduinend in poëziebundels voor kinderen kom je een waaier aan 'liedjes' en dansen tegen: een 'Klaagliedje' of 'Tegelliedje', een 'Berceuse of 'Antwoordapparaatrap', 'Huilliedjes' en 'Varkensliedjes', maar evengoed een 'Wals', '(Poep- en pies)Menuet' of 'Polonaise'. Niet zo verwonderlijk, wanneer je weet dat beide genres een gemeenschappelijke oorsprong hebben. De oudste gedichten voor kinderen waren immers bakerrijmen: versjes voor kinderen die door de bakers (kraamverzorgsters) als ondersteuning gezongen werden tijdens de verzorging en opvoeding van het kind. Ook vandaag nog worden verschillende gedichten voor kinderen op muziek gezet. *Zing mee met Annie M.G.*, *Superguppie zingt* (Edward van de Vendel) en *Verdriet is drie sokken* (Koos Meinderts) zijn maar enkele bekende voorbeelden.

Uiteraard beperkt de relatie tussen poëzie en muziek zich niet enkel tot het vormelijke en het tonale. Ze 'werken' ook op eenzelfde manier. Muziek heeft geen woorden nodig. Muziek overspoelt je, sleurt je mee, gaat daar waar woorden niet gaan kunnen, raakt je onverschrokken en laat je een tikje verdwaasd achter. Is dat niet precies wat een goed gedicht ook doet? In poëzie wordt met weinig woorden veel gezegd en toch zit de diepste betekenis vaak nog in wat er niet staat, in het wit tussen de regels en tussen de woorden dus. 'Lees maar, er staat niet wat er staat', bezwoer Martinus Nijhoff al in zijn gedicht 'Awater'. Net het wit tussen de regels neemt je mee naar daar waar woorden sprakeloos zijn. Of hoe je met poëzie en muziek verhalen kan vertellen die je zelf niet kent.

Gedichten in de basisschool aan bod laten komen, is niet altijd even evident. Daar zijn verschillende redenen voor: vaak is er te weinig tijd, je vindt geen geschikt gedicht of weet niet precies wat met een gedicht aan te vangen. Toch is het belangrijk dat kinderen al vroeg kennismaken met poëzie. Door het bijzondere taalgebruik wakkeren gedichten immers de taalgevoeligheid van kinderen sterk aan. Wist je bijvoorbeeld dat kinderen met leesproblemen zelf vaak de schitterendste gedichten schrijven? Bovendien leren kinderen aan de hand van poëzie gevoelens uit te drukken en een mening te vormen.

Deze lessenreeks wil leerkrachten en docenten (verder) op weg helpen om poëzie in de klas te brengen. Tijdens de Poëzieweek, maar ook in de aanloop er naar toe. Om kinderen met gedichten vertrouwd te maken, is regelmaat belangrijk. Af en toe een les over gedichten inplannen is veel doeltreffender dan kinderen op één dag met gedichten te overstelpen. **Vier dus geregeld 'Gedichtendag'!**

POËZIE EN MUZIEK IN 5 THEMA'S EN 10 LESSEN

In deze lestips voor het basisonderwijs verkennen we de band tussen muziek en poëzie vanuit vijf verschillende invalshoeken. We gaan op zoek naar dichters die liedjes schrijven, naar dichters die muziek maken met klanken, naar dichters die het muzikale in het alledaagse vatten en dichters die zich aan een instrument wagen. Tot slot ontmoeten we ook dichters die het andere raakvlak tussen poëzie en muziek aftasten: hoe beide genres net datgene vertellen, wat zich niet vertellen laat.

Met het oog op een zo gevarieerd mogelijk aanbod selecteerden we per reeks twee gedichten. Per gedicht werd een afzonderlijke les uitgewerkt. Binnen elke reeks zijn de gedichten telkens volgens moeilijkheidsgraad geordend. Zo kunnen leerkrachten en docenten van alle leerjaren en alle niveaugroepen in het aanbod grasduinen en voor hun klas een gedicht en les op maat uitkiezen.

Ook dit jaar is er opnieuw bijzondere aandacht besteed aan de creatieve verwerking van de gedichten. Kinderen voelen zich immers nog sterker betrokken bij een gedicht wanneer ze er zelf mee aan de slag kunnen. Ook hier kozen we voor een zo gevarieerd mogelijk aanbod door plastische, muzische, dramatische en schrijfopdrachten af te wisselen en door verschillende opdrachten per les te voorzien.

Eén ding staat vast: er zit muziek in deze lessenreeks.
We wensen jou en je klas een boeiende ontdekkingsreis.

1. DAAR ZIT EEN LIEDJE IN (OVER POËZIE OP DE GRENS VAN DE MUZIEK)

Een gek gedicht waarbij je spontaan een deuntje begint te fluiten, een wiegend versje-voor-het-slapengaan dat je zachtjes doet neuriën, een swingend gedicht waarbij je handen en voeten in een wip het noorden kwijt zijn: vaak laten gedichten zich als echte partituren lezen.

Soms gaat het haast vanzelf. Dan sluipt de muziek zomaar de verzen binnen. Soms word je op weg gezet door de dichter, die zijn gedicht een liedje noemt. En dan zijn er nog dichters die zowel gedichten als liedjesteksten schrijven. Zo vormden Willem Wilmink, Hans Dorrestijn, Karel Eykman, Ries Moonen, Fetze Pijlman en Jan Riem een schrijverscollectief dat liedjes schreef voor verschillende televisieprogramma's zoals *De Stratemakeropzeeshow, Het Klokhuis, Sesamstraat en Kinderen voor Kinderen.*

Er bestaan dus een heleboel gedichten die dicht tegen de muziek aanleunen.
Hieronder vind je twee bijzondere.
Alleen de notenbalk ontbreekt.
Dus ben jij samen met je klas dirigent.

LESTIP 1: STEKELVARKENTJES WIEGELIED

Suja suja Prikkeltje, daar buiten schijnt de maan,
je bent een stekelvarkentje, maar trek het je niet aan,
je bent een stekelvarkentje, dat heb je al begrepen.
De leeuwen hebben manen en de tijgers hebben strepen
en onze tante eekhoorn heeft een rooie wollen staart,
maar jij hebt allemaal stekeltjes en dát is zoveel waard.
Slaap, mijn kleine Prikkeltje, dan word je groot en dik,
dan word je net zo'n stekelvarken als je pa en ik.
Het olifantje heeft een slurf, de beren hebben klauwen,
de papegaai heeft veren, van die groene, van die blauwe,
en onze oom giraffe heeft een héle lange nek,
maar jij hebt allemaal stekeltjes en dat is ook niet gek.
Suja suja Prikkeltje, het is al vreselijk laat,
je bent het mooiste stekelvarken, dat er maar bestaat.
De poezen hebben snorren en daar kunnen ze door spinnen,
de koeien hebben horens en de vissen hebben vinnen,
en onze neef, de otter, heeft een bruinfluwelen jas,
maar jij hebt allemaal stekeltjes, die komen nog te pas.

Annie M.G. Schmidt
Uit: *Ziezo. De 347 kinderversjes* (Querido, 2006)

Over de auteur

Annie M.G. Schmidt (1911–1995) is met stip dé dame van de Nederlandse kinderliteratuur. In haar werk kiest zij steevast de kant van het kind. Vele van haar gedichten zijn grappige, fantasievolle verhaaltjes op rijm over koningen en prinsessen, zonderlinge dames en heertjes en lekker stoute kinderen.

VOOR HET LEZEN

Voor jongere kinderen

- Laat de kinderen een stekelvarkentje knutselen, bijvoorbeeld met klei. Brainstorm eerst met de klas. Kennen de kinderen dit knaagdier? Wie heeft al eens een stekelvarken gezien? Waar? Hoe ziet dit dier eruit? Is het groot of klein? Zacht? Wat heeft het op zijn rug? Vinden de kinderen het een mooi dier? Vertel de kinderen dan dat ze een heel bijzonder stekelvarken mogen maken: net dát stekelvarkentje dat zíj het mooist vinden. Bewonder na afloop de resultaten en benadruk hoe speciaal elk stekelvarkentje wel is. Kunnen de kinderen verwoorden wat hun stekelvarken zo bijzonder maakt?
- Stekelvarkens zijn nachtdieren. De diertjes moeten dus al lang slapen. Hoe kan je dat zo snel mogelijk doen? Misschien helpt een slaapliedje wel? Welke liedjes kennen de kinderen? Helpen ze? Waarom (niet)? Ten slotte zeg je dat Mama Stekelvarken speciaal voor haar liefste stekelvarkentje een slaapliedje geschreven heeft. Gordijnen dicht en voorlezen maar!

Voor oudere kinderen

- Werk rond de typische kenmerken van slaapliedjes. Laat de kinderen een vijftal (fragmenten uit) slaapliedjes uit andere culturen horen. Op de website van Vreemde Eend (zie: verder) kan je een slaapliedje uit Duitsland en Afghanistan beluisteren. Op de cd bij het boek *Ninna Oh. Slaapliedjes rond de Middellandse Zee* (zie: Meer slaapliedjes, p. 7) vind je slaapliedjes uit o.a. Kroatië, Syrië, Griekenland, Italië en Turkije. Speel de liedjes na elkaar af, zonder commentaar. Laat de kinderen raden wat voor liedjes dit zijn. Hebben ze niet meteen een idee, help hen dan op weg. Hoe is het ritme, snel of traag? Hoe klinken de klanken, hard of zacht? Zijn het stille of luide liedjes? Lange of korte? Wanneer zing je zulke liedjes? Voor wie?

- Kennen de kinderen zelf slaapliedjes? Welke? Bij wie worden die thuis nog gezongen voor kleine broertjes of zusjes? Werken slaapliedjes? Zouden ze ook helpen voor honden of katten? Of voor een stekelvarken? Wat voor dier is dat eigenlijk? Wie heeft al eens een stekelvarken gezien? Hoe ziet het eruit? Toon een foto en lees dan het gedicht voor.

NA HET LEZEN

Voor jongere kinderen

- Laat de kinderen spontaan reageren. Wat hebben ze gehoord?
- Is dit eigenlijk wel een slaapliedje? Waarom (niet)?
- Laat het gedicht nog eens horen, maar nu in de gezongen versie (die vind je op YouTube). Wordt het nu meer een slaapliedje? Waarom (niet)? Wat is anders?
- Probeert mama Stekelvarken Prikkeltje alleen maar in slaap te wiegen? Of wil ze nog iets anders vertellen? Wat dan? Waarom zegt mama Stekelvarken 'trek het je niet aan'? Wat moet Prikkeltje zich niet aantrekken?
- Zeg dat de kinderen heel stil moeten zijn. Horen zij de stekelvarkentjes ook jammeren? Misschien zijn ze ook triest? Geef de kinderen de opdracht om goed naar hun diertje te luisteren. Waarom is het verdrietig? Wat kunnen ze doen om het te troosten? Na een tijdje ga je de kring rond. Elk kind vertelt waarom zijn/haar stekelvarken verdrietig was en hoe hij/zij het getroost heeft.
- 'Je bent het mooiste stekelvarken, dat er maar bestaat': vinden de kinderen dat ook van hun stekelvarkentje? En zouden mama en papa hen ook het mooiste kindje van de wereld vinden? Hoe zit het dan met hun zusjes en broers? Zijn die dan ook de mooiste?
- Laat het liedje nog eens horen. De kinderen nemen hun stekelvarkentjes en wiegen het opnieuw in slaap. Wie de tekst al wat kan, zingt mee.

Voor oudere kinderen

- Laat de kinderen spontaan reageren. Wat hebben ze gehoord?
- Is dit eigenlijk wel een slaapliedje? Waarom (niet)? Vestig hun aandacht eerst op de vorm: zit er een liedjesstructuur in het gedicht? Vinden ze enkele kenmerken van op het bord terug? Hoe zit het met de klanken en het ritme?
- Ga dan verder op de inhoud. Met een slaapliedje probeert men het kind te sussen. Hoe gebeurt dit hier?
- De meeste slaapliedjes hebben een erg eenvoudige inhoud, die vooral uit herhalingen bestaat. Vaak gaat het in de tekst dan over het naar bed gaan of het in slaap vallen zelf. Is dit hier ook zo? Probeert moeder Stekelvarken Prikkeltje enkel in slaap te wiegen? Of wil ze ook echt iets vertellen? Wat dan? Waar lees je dat?
- 'Trek het je niet aan', zegt mama Stekelvarken. Wat moet Prikkeltje zich niet aantrekken? Zou hij blij zijn met zijn stekels? Waarom denk je dat?
- Mama Stekelvarken probeert Prikkeltje precies op het hart te drukken dat zijn stekels heel waardevol zijn. Toch lijkt ze nergens te kunnen verwoorden waarom dat zo is. Laat de kinderen verzinnen waarvoor de stekels allemaal kunnen dienen. Stel dat zij Prikkeltje moeten troosten, hoe zouden ze hem opbeuren? Benadruk dat overdrijven en hun fantasie gebruiken een must is, want het arme beestje zit diep in de put en weet echt niet wat hij met zijn stekels moet aanvangen. Wakker hun fantasie aan door zelf enkele lekker gekke voorbeelden te geven. Zo zal Prikkeltje nooit last hebben van muggenbeten, want geen mug waagt zich door zijn stekels. Of hoeft het diertje nooit een prikbord te kopen, want het prikt de briefjes zomaar op

z'n rug. Het is dus niet de bedoeling dat de kinderen het echte nut van de stekels noteren. Laat de kinderen hun troostzin op een post-it noteren. Wie klaar is, plakt zijn/haar post-it rond de foto van het stekelvarken.

AAN DE SLAG

Leer de kinderen een slaapliedje aan. Dat kan 'Stekelvarkentjes wiegelied' of een liedje uit *Ninna Oh* zijn, maar evengoed een slaapliedje dat de kinderen van thuis meebrengen. Kijk wat best past voor je klas. Heb je bijvoorbeeld net een nieuw kind met een andere moedertaal in de klas, dan is het voor deze kinderen een enorme opsteker wanneer net hun liedje, in hun moedertaal, aangeleerd wordt aan de rest van de klas.

WEBSITES

www.vreemdeeend.be/kinderliedjes.htm

MEER SLAAPLIEDJES?

Bas Bogaerts en Eva Schampaert verzamelden maandenlang slaapliedjes in de landen rond de Middellandse Zee. Het resultaat zie en lees je in *Ninna Oh. Slaapliedjes rond de Middellandse Zee* (Lannoo, 2010). Op de bijgevoegde cd kan je de slaapliedjes zowel in hun oorspronkelijke versie als in een bewerking van bekende muzikanten horen. In *Slaap nu, Ninette. Slaapliedjes van bij ons* (Lannoo, 2011) vind je hetzelfde concept met vergeten slaapliedjes uit Nederland en Vlaanderen.
Op de website van Vreemde Eend, een muzisch alfabetiseringsproject voor anderstalige volwassenen van vzw de dagen i.s.m. Kapitein Winokio, kan je onder andere slaapliedjes uit Duitsland en Afghanistan beluisteren.
Op de cd *Kapitein Winokio is van de wereld*, een vervolg op het Vreemde Eend-project, vind je een wiegelied uit Iran, vertaald door Frank Vander linden.

LESTIP 2: VERSJE OM TE RAPPEN (ZONDER EINDE)

Dit is een versje
om te rappen.
Geen versje
om te zeggen
bij de juf
op de bank,
met je knuffel
in je hand.

Nee, een versje
om te rappen.
De woorden
moeten kwek-kwek
kwek-kwek-kwekken.
Op het ritme,
in de maat.
In het midden
van de straat.

En waar het
over gaat
dat is niet
van belang.
Ben je boos,
ben je bang,
heb je last,
heb je pijn,
laat je zinnen
maar beginnen.
Zet je woorden
op de trein.

Wie gaat er mee?!
Wie stapt er op?!

Een nieuw versje
om te rappen
gaat vertrekken
uit mijn kop!

Geen versje
om te zeggen
bij de juf...

Frank Adam
Uit: *Als de bomen straks gaan rijden*
(De Eenhoorn, 2011)

Over de auteur

Frank Adam (1968) schrijft gedichten over kleuters die kattenkwaad uithalen, maar even goed over filosoferen en, natuurlijk, lief zijn. Ook in zijn derde bundel, *Als de bomen straks gaan rijden*, schrijft hij speelse, eenvoudige verzen met veel gevoel voor ritme en vaart.

VOOR HET LEZEN

Verras je klas met een snelcursus rappen. Schuif tafels en stoelen aan de kant, ga in een kring staan en leg een beat op. Op de website *Van Rijm tot RAP* (www.apeldoorn-onderwijs.nl/rap/index.htm) staan er een achttal. Laat de kinderen eerst het ritme voelen door mee te klappen. Dan gaan ze oefenen om op het ritme te spreken. Om beurten zeggen ze hun naam ('Ik ben ...') op de maat. Zet hen op weg door af te tellen. In een tweede ronde maak je het moeilijker. Nu moeten de kinderen hun naam zeggen en een tweede zin die erop rijmt. Bijvoorbeeld: 'Ik ben Noor en ik ga ervoor'. Vlot het rijmen niet, dan bedenken de kinderen een variant op de zin zoals 'Eda is mijn naam en ik rap heel langzaam' of 'Floor, dat ben ik en ik leef voor de kick', enz. In een derde ronde oefen je verder op het rijmen op de maat. Dat kan op verschillende manieren: jij zegt een zin en de kinderen antwoorden

al rijmend of één kind rapt een zin en zijn/haar buur moet erop rijmen. Afsluiten doe je met een wedstrijdje: wie is een echte taalatleet en blijft het langst rijmen? Ten slotte rap je het gedicht voor de klas. Dit kan je best op voorhand eens oefenen!

NA HET LEZEN

- Daag de kinderen uit: wie kan beter rappen dan de juf of meester? Uiteraard schuilt er een adder onder het gras: je verandert de lay-out van het gedicht. Op elke regel komt een volledige zin:
  Dit is een versje om te rappen.
  Geen versje om te zeggen bij de juf op de bank, met je knuffel in je hand.
  Nee, een versje om te rappen.
  De woorden moeten kwek-kwek kwek-kwek-kwekken.
  (enz.)
  Geef de kinderen even de tijd om te oefenen. Wie zet automatisch streepjes of herschrijft de tekst in een makkelijker leesbare vorm? Kinderen die dit niet doen, zet je op weg. Na een poosje proberen een aantal kinderen het gedicht te rappen. Bespreek de opdracht met de kinderen. Ging het vlot? Waarom (niet)? Wat was moeilijk? Deel ten slotte de oorspronkelijke versie van het gedicht uit. Wat is het verschil met hun (herschreven) versie? Welke versie rapt het vlotst? Hoe komt dat?
- Speel dat je verbaasd, misschien zelfs een tikje beledigd bent. Waarom is dit geen versje om te zeggen bij de juf *(het is een stoer gedicht, moet op straat, het moet kwekken, het is cool)*? Welke versjes zeg je dan wel bij de juf? Wat vindt de dichter van zulke versjes, denk je *(het zijn saaie, brave versjes)*? Waar lees je dat *(met je knuffel in je hand)*? Vinden de kinderen dat ook?
- 'En waar het / over gaat / dat is niet / van belang'. Wat denken de kinderen hierover? Moeten gedichten over iets gaan? Gaat dit gedicht over iets? Bestaat dat wel, een gedicht dat helemaal nergens over gaat?
- Frank Adam blaast een stevige vaart in dit gedicht. Zowel vormelijk als inhoudelijk ligt de nadruk op ritme, flow en tempo. Onderzoek met de kinderen welke bouwstenen het gedicht doen 'kwek-kwek-kwekken': de lay-out, het metrum, het rijm (laat de verschillende soorten rijm in een andere kleur aanduiden), de herhaling op het einde (waardoor 'de beat' op 'repeat' lijkt te staan). Waarom zet de dichter zijn woorden op de trein? Wat vertelt dit beeld over het rappen? *(Op de woordentrein zitten alle woorden klaar. Eenmaal de trein vertrokken is, is er geen houden meer aan en blijft de woordvloed maar komen. Het lijkt wel alsof de dichter/rapper niet meer hoeft na te denken over de woorden, ze stromen er zó uit.)* Wie had dit gevoel ook bij de rapoefening aan het begin van de les?

AAN DE SLAG

De kinderen bewerken een slaapliedje of -gedicht tot een swingend en klinkend raplied. In groepjes lezen ze de tekst een aantal keer. Met lepels, stokken of een beatbox zoeken ze een gepast ritme. Klaar? Rappen maar!

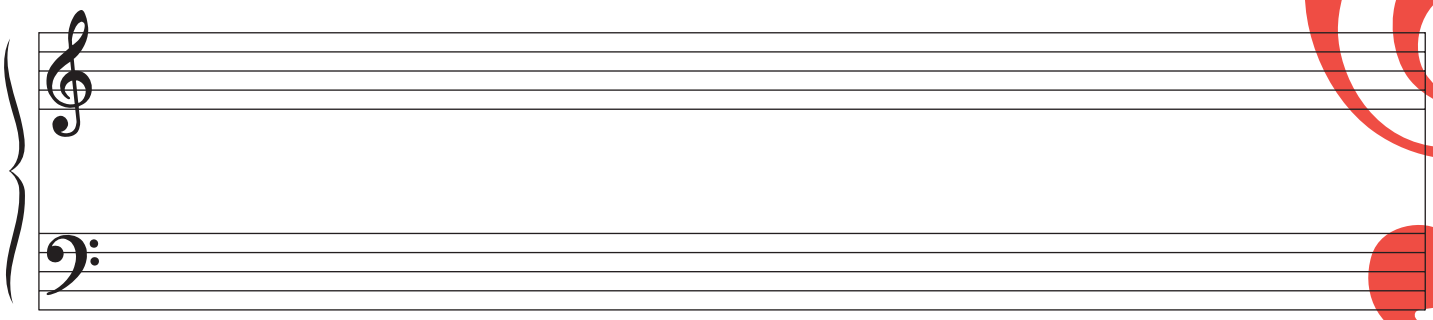

2. KLINKENDE KLANKEN (OVER MUZIEK IN TAAL)

Sommige dichters zijn echte speelvogels. Ze componeren gedichten die enkel uit knetterende klankencombinaties bestaan. Met hun oertaal die als muziek in de oren klinkt, tasten ze de grenzen van de poëzie (en van de taal) af. Dat niemand hun gedichten begrijpt, deert hen niet. Er valt nu eenmaal niets te begrijpen aan hun *spielereien*. De betekenis van zulke klankgedichten zit immers enkel in de klanken en niet in de woorden. 'Phono-gymnastiek' noemde Theo van Doesburg het: het goochelen met klanken die ontdaan zijn van elke vorm van (inhoudelijke) betekenis.

Daarnaast zijn er ook talen waarin niet alleen de klank, maar ook de toon een belangrijke rol speelt. Het Chinees is zo'n muzikale taal: de betekenis van een woord wordt mee bepaald door de toon waarop je het woord uitspreekt. Turnen met tonen en klanken, dat belooft.

Begin alvast maar te oefenen.

LESTIP 1: CHINESE TAALLES

Taugeh taugeh the tjong khing,
ik wou dat ‘k naar China ging,
taugeh taugeh tsjeu la ling,
hoor eens wat ik zing:
Li tsjeh li tsjeh loempia,
loempia fong leng.

Peking nanking goe loe jok,
sla de maat maar met je stok.
Foe jong haj, tsjap tsjoi, tai pé
zing maar allemaal mee:
Li tsjeh li tsjeh loempia,
loempia fong leng.

Op de brug daar stond een heer,
hij zag sterren in het meer.
Visjes, visjes, af en aan,
zwommen langs de maan.
Li tsjeh li tsjeh loempia,
loempia fong leng.

Willem Wilmink
Uit: *Verzamelde liedjes en gedichten* (Bakker, 2004)

Over de auteur

Willem Wilmink (1936-2003) schreef liedjes, gedichten en verhalen voor kinderen en volwassenen. Zelf zag hij geen verschil tussen zijn gedichten en liedjes. Samen met o.a. Hans Dorrestijn en Fetze Pijlman schreef Wilmink dan ook vele (liedjes)teksten voor televisieprogramma’s als *De Stratemakeropzeeshow, Het Klokhuis, Kinderen voor Kinderen* en *Sesamstraat*.

VOOR HET LEZEN

Geef de kinderen tegen deze les een huistaak mee. Met behulp van GoogleTranslate vertalen ze hun naam naar het Chinees. Toon in de klas kort hoe ze dit kunnen doen. Ga naar www.google.be en klik op ‘vertalen’. Typ links je naam in. Selecteer de juiste taal (van Nederlands naar traditioneel Chinees) en klik op ‘vertaal’. Beluister de Chinese uitspraak van je naam door op de luidspreker te klikken. Opgelet: in deze oefening gebruiken we GoogleTranslate om op een speelse manier kennis te maken met het Chinees. De resultaten van dit gratis vertaalprogramma zijn echter nooit honderd procent betrouwbaar. Hoe langer een zin of tekst, hoe moeilijker de correcte vertaling wordt. Toch is het een waardevol instrument om een zin of tekst in grote lijnen te begrijpen. Geef dit ook aan de kinderen mee.
De dag zelf verras je de kinderen met een Chinees luisterfragment (zie: audiofragment op www.gedichtendag.com/2013/basisonderwijs). Welke taal is dit? Hoe klinkt deze taal? Wat is anders dan in het Nederlands? Wie

weet nog hoe zijn naam klinkt in het Chinees? De kinderen halen hun naamkaartjes boven en stellen zich voor in het Chinees. Deel Chinese eetstokjes uit (de kinderen kunnen dit ook zelf meebrengen) en laat de kinderen een rustig ritme tikken. Lees het gedicht voor op de maat van de stokjes.

NA HET LEZEN

- Geef de kinderen de ruimte om spontaan te reageren. Wat vonden ze mooi? Welke woorden of regels zijn grappig? Zijn er woorden of regels die ze niet begrijpen?
- Projecteer het gedicht. Welke woorden en namen kennen de kinderen al? Onderlijn deze woorden met groen. De woorden die niemand kent, omcirkel je met een andere kleur. Nummer deze woorden.
- Laat de kinderen de onbekende woorden opzoeken. Per twee of drie krijgen ze een woord of naam. Zorg voor computers, atlassen en menukaarten in de klas. Als dit praktisch niet haalbaar is, kan je dit vooraf ook als taak meegeven. Motiveer de kinderen voor deze opdracht door hen eerst te laten raden. Schrijf op het bord drie categorieën: eten, steden, personen. Per twee mogen ze gokken welk cijfer in welke kolom hoort. Hieronder vind je een verklaring van de woorden:

taugé	Groente die vaak gebruikt wordt in de Chinese keuken (in Vlaanderen beter bekend als sojascheuten)
Thé Tjong-Khing	Chinees-Nederlandse illustrator en auteur van kinderboeken (zie: www.thetjongkhing.nl)
Tscheu La Ling	Voormalig Nederlands profvoetballer
lychee	Tropische vrucht van de gelijknamige boom die oorspronkelijk uit China komt
loempia	Chinees deeggerecht
Fong Leng	Chinees-Nederlandse modeontwerpster
Peking	Chinese hoofdstad
Nanking	Chinese stad
koe loe yuk	Chinees zoetzuur gerecht
foe yong hai	Chinees eiergerecht
tjap tjoi	Chinees groentegerecht
Taipei	Chinese stad

- Bespreek de woordkeuze van de dichter. Kent hij écht Chinees? Kennen de kinderen nog Chinese woorden die niet in het gedicht voorkomen?
- Lees het gedicht nog eens voor. De kinderen geven opnieuw de maat aan. Wie kan, zegt het refrein mee. Waarom schrijft de dichter 'zing maar allemaal mee' en 'sla de maat maar met je stok'? Is het een taalles op muziek? Of zit de muziek in de taal zelf? In welke woorden bijvoorbeeld?
- Hoe zou de laatste strofe in het Chinees klinken? De kinderen mogen per twee een regel vertalen in het nep-Chinees. Daarna laat je de Chinese vertaling van deze strofe (zie: audiofragment op www.gedichtendag.com/2013/basisonderwijs) horen. Vraag de kinderen heel gericht te luisteren naar wat Chinees zo anders doet klinken dan Nederlands.

Info:

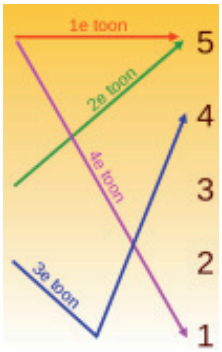

Chinees is een toontaal. Afhankelijk van de toonhoogte waarop een woord uitgesproken wordt, krijgt het een andere betekenis. Het Chinees kent vier tonen: een hoge, constante toon (eerste toon), een stijgende toon (tweede toon), een eerst dalende, dan stijgende toon (derde toon) en een dalende toon (vierde toon) (zie: illustratie).
(bron: Wikipedia)

→ Laat de kinderen experimenteren met toontalen. Als opwarming proberen ze hun naam op de vier tonen uit te spreken. Daarna oefenen ze per twee (een regel uit) de laatste strofe. Eerst schrijven ze onder elk woord het nummer van de toon (die mogen ze zelf kiezen). Vervolgens lezen ze de strofe woord voor woord op de door hen aangegeven toon. Neem de strofe per duo op en beluister de fragmenten nog eens opnieuw.

AAN DE SLAG

Bak Chinese gelukskoekjes met je klas. Dit zijn koekjes met een spreuk of wens erin die je in Amerika vaak bij de Chinees krijgt. Opmerkelijk: in China zelf kent men deze traditie niet. Geef elk kind een klein strookje papier waarop het een wens mag schrijven, in nep-Chinees uiteraard. Op de achterkant van het strookje komt dan de vertaling. Een recept voor het deeg vind je op de website van *Libelle lekker!* (www.libelle-lekker.be/recepten/eten/3732/gelukskoekjes). Smakelijk!

CHINEES LUISTEREN?

De Chinese vertaling van dit gedicht kan je als audiofragment downloaden op www.gedichtendag.com/2013/basisonderwijs.

In geschreven versie (met Chinese tekens) ziet die vertaling er zo uit:

豆芽 豆芽 漫画家
我想到中国去
豆芽 豆芽 林球立
听我唱这首歌

荔枝 荔枝 春卷
春卷 凤灵

北京 南京 咕噜肉
请用指挥棒指挥
芙蓉蛋 雜菜 台北
跟我一起唱这首歌。
荔枝 荔枝春卷
春卷 凤灵

桥上有个人
湖里看到星星
小鱼来小鱼去
沿着月亮游

荔枝 荔枝 春卷
春卷 凤灵

De transcriptie (Pinyin) luidt de Chinese vertaling als volgt:

Douya douya manhuajia
Wo xiang dao Zhongguo qu
Douya douya Lin Qiuli
Ting wo chang zhe shou ge

Lizhi lizhi chunjuan
Chunjuan fengling

Beijing Nanjing gulaorou
Qing yong zhihuibang zhihui
Furongdan zacai Taibei
Gen wo yiqi chang zhe shou ge

Lizhi lizhi chunjuan
Chunjuan fengling

Qiaoshang you ge ren
Huli kandao xingxing
Xiaoyu lai xiaoyu qu
Yanzhe yueliang you

Lizhi lizhi chunjuan
Chunjuan fengling

De Chinese vertaling en transcriptie werden gemaakt door Mieke Matthyssen, Li Man en Mathieu Torck van de Vakgroep Chinese Taal en Cultuur van de Universiteit Gent.

LESTIP 2: LOEMOEM LAMMOEM LAROEM LAKOEM

loemoem lammoem laroem lakoem
bergamotse pergolas
boestroem bastroem bestroem bostroem
arboesti arboesas
oemoem ammoem aroem akoem
postolorum postolas
akroem baroem fakroem faroem
synagobi syncopas
oeloem aloem oesdroem nosdroem
akolasi rabotas
oeldroes knoeldroes boeldroes moeldroes
pastellorum crammacas
oemboem hoemboem zoemboem boemboem
castranorum castrafas

Hendrik Nicolaas Werkman
Uit: *Als je goed om je heen kijkt zie je dat alles gekleurd is* (Querido, 1991)

Over de auteur

Hendrik Nicolaas Werkman (1882-1945) was een boekdrukker, kunstenaar, auteur en verzetsstrijder. Zijn omvangrijke oeuvre, dat uit meer dan 2000 schilderijen, illustraties, druksels, gedichten, teksten en brieven bestaat, valt op door zijn experimentele (beeld)taal.

VOOR HET LEZEN

Daag je klas uit na te denken over wat poëzie is via de placemat-methode (zie: www.steunpuntgok.be/downloads/gokfiche_werkvorm_13.pdf).
Verdeel de klas in groepjes van vier. Dat kan je doen door elk kind een gedicht te geven. Kinderen die hetzelfde gedicht hebben, gaan samen rond één placemat zitten. Zorg ervoor dat elk groepje een totaal verschillend (soort) gedicht heeft, bijv. een vormvast gedicht met een strak rijmschema, een visueel gedicht (zie: verder), een stripgedicht, een vormvrij gedicht en een experimenteel gedicht.
Vraag aan de kinderen hoe ze weten dat dit een gedicht – en geen verhaal, liedje of spreuk – is. Moedig hen aan om zoveel mogelijk ideeën op hun deel van de placemat te schrijven. Na een vijftal minuten discussiëren de kinderen per groep over hun ideeën. Antwoorden waarover ze het eens zijn, noteren ze in de rechthoek in het midden.
Bespreek de resultaten van de verschillende groepjes en schrijf enkele steekwoorden op het bord. Zeg dan dat je een heel bijzonder gedicht kent. Lees het voor met veel ritme, maar op neutrale toon.

NA HET LEZEN

- Laat de kinderen spontaan reageren. Wat hebben ze gehoord? Welke beelden zagen ze erbij? Waarover zou het gedicht kunnen gaan?
- Is dit volgens de kinderen nog een gedicht? Waarom wel/niet? Deel een kopie uit aan de kinderen. Lees het gedicht nog eens voor. Ondertussen duiden de kinderen kenmerken van poëzie in het gedicht aan. Het schema op het bord kan hierbij helpen. Misschien wordt het schema na een tweede voorleesbeurt aangevuld met nieuwe kenmerken?
- Wat een gekke woorden in het gedicht! Zijn het bestaande woorden uit een vreemde taal of nieuwe woorden? Waarom verzint de dichter net deze woorden? Vertel de kinderen dat dit een klankgedicht is: een gedicht waarin de inhoud ondergeschikt is aan de klank en het ritme. De dichter speelt met taal en maakt muziek met klanken. Waarover het gaat, weet je dus niet. Vinden de kinderen dat erg, dom, flauw, spannend, grappig, gek? Is dat moeilijk, zo'n gedicht schrijven, of net makkelijk? Wie kan een titel verzinnen?
- Hoewel de meeste klankgedichten nauwelijks inhoudelijke betekenis hebben, kunnen ze wel een bepaalde stemming uitdrukken. Laat enkele kinderen het gedicht boos, verdrietig, blij, verliefd, bang, verlegen en dolenthousiast voorlezen. Welk gevoel past best? Hoe weet of voel je dat?
- Geef een 'mooiewoordenconcert'. Elk kind schrijft zijn/haar favoriete woord uit het gedicht in grote letters op een kaartje (hou deze kaartjes bij voor de verwerkingsopdracht). Laat de kinderen een ritme klappen, stampen of tikken. Neem een dirigeerstok en duid de kinderen kriskras door elkaar aan. Speel met tempo, toonhoogte, geluidsterkte en herhaling.

AAN DE SLAG

Puzzel met de lievelingswoorden van de kinderen een nieuw gedicht. Je kan dit in hoekenwerk of klassikaal doen. In het spoor van Hendrik Werkman maak je met de klas een typografisch kunstwerk van jullie groepsgedicht. Dat kan met een waaier aan technieken: stempelen, lino, collage (letters uit tijdschriften en reclamefolders knippen), oude lettertypes op de computer (bv. Traveling Typewriter op www.dafont.com), enz. Misschien is er wel een museum in de buurt waar je met de klas een workshop drukken kan volgen?

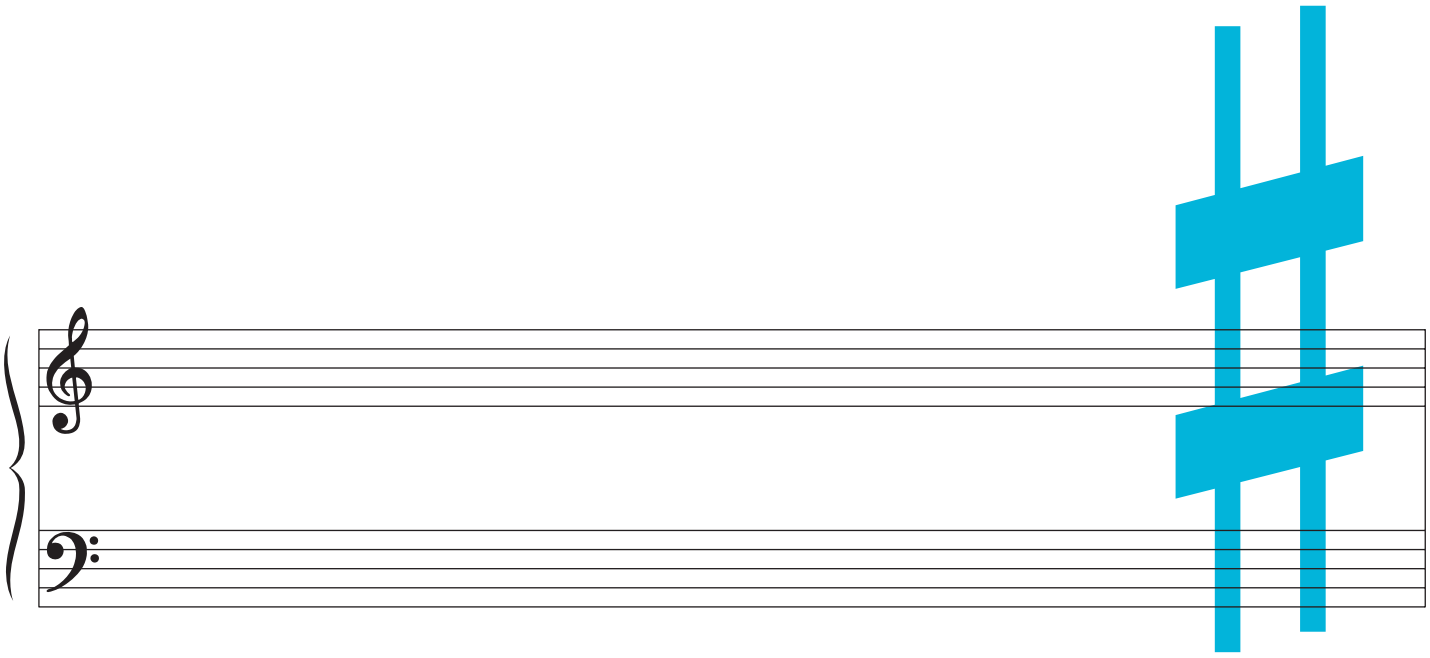

3. MUZIEK IS OVERAL (OVER DICHTERS MET BIJZONDERE OREN)

Dichters hebben bijzondere ogen. Ze vangen de wereld rondom zich in originele beelden. Zo zien ze elke dag iets nieuws, en jij met hen mee in hun gedichten.

Maar wist je dat er ook dichters met bijzondere oren bestaan? In de dagelijkse wirwar van klanken ontwaren zij de mooiste muziek. In de natuur, in de supermarkt, zelfs tussen de stenen langs de weg.

Als je heel stil bent, hoor je die muziek ook in hun gedichten.
Luister je mee?

LESTIP 1: VAKANTIEHERINNERING

We zijn naar een huisje in Friesland geweest,
aan een weiland, lekker buiten,
waar je vogels kan horen fluiten:
BLIE BLIE TUU TUU BLIE TI TOE.
De supermarkt waar ik boodschappen doe,
heeft nieuwe kassa's gekregen.
Laatst werkten ze alle negen:
BLIE BLIE TUU TUU BLIE TI TOE.

Fetze Pijlman
Uit: *Voor het eerst* (Holland, 1984)

Over de auteur

Fetze Pijlman (1946) is dichter en docent Nederlands. Als student in Amsterdam kreeg hij zelf les van Willem Wilmink. Zijn gedichten voor kinderen en jongeren hebben een sterk filosofische inslag. Vaak staan jeugdherinneringen centraal. Pijlman werkte ook als vertaler voor *Sesamstraat* en schreef met o.a. Hans Dorrestijn en Willem Wilmink (liedjes)teksten voor tv-programma's als *De Stratemakeropzeeshow, Het Klokhuis, Kinderen voor Kinderen* en *Sesamstraat*.

VOOR HET LEZEN

Zoek op het internet een vijftal geluiden uit de natuur, zoals het ruisen van de zee, onweer, zachte regen, voetstappen op grint en het fluiten van een vogel. Op de Engelse website www.findsounds.com en het Duitse Soundarchiv (www.soundarchiv.com) vind je er heel wat. Speel de vijf fragmenten af. De kinderen proberen alleen of in groepjes te raden wat ze horen. Na deze luisteroefening verdeel je de klas in vijf groepen. Elke groep krijgt één geluid en probeert het met kosteloos en natuurlijk materiaal na te bootsen. Welk materiaal je nodig hebt, hangt af van de geluiden die je in de eerste oefening hebt aangeboden: een deksel van een schoendoos, rijst, elastiekjes, plastic en glazen flessen, aluminiumfolie, een blad papier, (wc-)rolletjes, deksels, zakjes, stokken, kiezels, enz. Voorzie in elk geval een overvloed aan materiaal, zodat de kinderen gericht moeten kiezen. Je kan de kinderen ook zelf iets laten meebrengen. Zo maak je hen meteen ook nieuwsgierig voor deze les. Als de groepjes klaar zijn, laten ze hun imitatie aan elkaar horen. De kinderen geven elkaar constructieve feedback. Vertel dan dat je een dichter kent, die het geluid van vogels op een heel bijzondere manier nabootst. Lees het gedicht voor.

NA HET LEZEN

→ Waar is de dichter geweest? Wie was daar ook al eens? Hoe ziet Friesland eruit? Toon enkele (natuur)foto's van Friesland, waaronder zeker één met weilanden. Hoe is het er: rustig of druk, netjes of vuil, grijs of groen?

- Lees het gedicht nog eens voor. Wat hoort de dichter in Friesland? Hoe klinken deze vogels? Hoe kan je deze klanknabootsing (BLIE BLIE TUU TUU...) best lezen? Traag en laag, of net hoger en sneller? Laat enkele kinderen experimenteren. Wat klinkt het meest zoals een vogel?
- In het gedicht vind je dezelfde klanknabootsing nog eens. Is dat opnieuw om het geluid van een vogel na te bootsen? Om welk geluid gaat het dan wel dan wel? Ken jij ook een winkel waar de kassa's zo klinken?
- Wat is het meest bijzondere aan dit gedicht? Waarin zit de 'grap'? Vinden de kinderen de grap goed gevonden? Waarom (niet)?
- Laat de kinderen verder oefenen met onomatopeeën (klanknabootsingen). Welke kennen ze al? Denk niet alleen aan dierengeluiden, maar bijv. ook aan een ziekenwagen, de bel, het tikken van een klok, het geluid van een auto, enz. Daarna verzinnen ze per twee nieuwe klanknabootsingen, net zoals de dichter. Geef een lijstje op: hoe klinkt een deur die toeslaat, een glas dat breekt, het werpen met een dobbelsteen, een tennisbal die op de grond kaatst, voetstappen op de trap, de deur van een koelkast? Elk groepje kiest twee geluiden uit. Eerst gaan de kinderen het geluid aandachtig bestuderen, 'live' of op het internet (zie: sites die eerder vermeld werden + nl.audiomicro.com/gratis-geluidseffecten). Daarna schrijven ze een passende klanknabootsing op.

AAN DE SLAG

De kinderen maken van 'Vakantieherinnering' een stripgedicht. Dat kan alleen, per twee of in groep. Hou eerst een klassikale brainstorm: hoeveel vakjes zijn er nodig, wat teken je precies en wat doe je met de tekst? Toon eventueel een stripgedicht van Edward van de Vendel en Floor de Goede (uit: *Opa laat zijn tenen zien en andere stripgedichten,* Querieo, 2008 of *Draken met stekkers,* Querieo, 2010). Daarna gaan de kinderen aan de slag.

LESTIP 2: LIEDJE VOOR HANNEJET

Misschien heb je er nooit op gelet,
maar je kunt ze horen, Hannejet.
Als je heel stil bent
hoor je alle dingen,
kun je de bloemen horen groeien,
kun je de stenen horen zingen,
liedjes die niemand kent.

Springliedjes, slaapliedjes,
pretliedjes, gaapliedjes,
huisliedjes, tuinliedjes,
zee-, strand- en duinliedjes,
eetliedjes, drinkliedjes,
toe-wees-nou-flinkliedjes,
waakliedjes, droomliedjes,
pudding-met-roomliedjes,
zwart-, bruin- en blondliedjes,
kilo- en pondliedjes,

sterliedjes, maanliedjes,
raak-me-niet-aan-liedjes,
zingliedjes, zegliedjes,
o-zo-ver-weg-liedjes,
maartliedjes, meiliedjes,
o-'k-ben-zo-blij-liedjes,
't-regent-dat-'t-giet-liedjes,
pijn- en verdrietliedjes,

liedjes van achter en
liedjes van voor,
ga zo maar door,
ga zo maar door,
liedjes van onderen,
liedjes van boven,
niet te geloven,
niet te geloven.

Han G. Hoekstra
Uit: *De kikker van Kudelstaart* (Querido, 1987)

Over de auteur

Han G. Hoekstra (1906-1988) was dichter en journalist. Toen hij in de oorlog geen gedichten voor volwassenen meer mocht publiceren, begon hij maar te dichten voor kinderen. Met succes, want het was Hoekstra die met zijn nieuw en eigenzinnig geluid – denk maar aan het jongetje dat van de maan at, of de altijd vuile kinderen uit de Rozenstraat – het pad voor Annie M.G. Schmidt plaveide.

VOOR HET LEZEN

Luister met de kinderen naar de stilte. Ga met je klas naar een stille plek, of – als dat praktisch moeilijk haalbaar is – maak het muisstil in de klas. Vraag de kinderen om minstens vijf geluiden op te schrijven die ze in de stilte horen. Bespreek de antwoorden met de klas. Filosofeer met de kinderen over het begrip 'stilte':

- Bestaat er een plek waar het zo stil is dat je helemaal niets hoort? Of hoor je altijd wel iets?
- Kan je de stilte zelf horen? Of kan je enkel horen wanneer het niet stil is?
- Hoe klinkt stilte?
- Kan stilte ook luid klinken?

Belangrijk bij deze oefening is dat je blijft doorvragen op de antwoorden van de kinderen met vragen als:

- Hoe weet je dat?
- Is dat altijd zo?
- Ben je dat zeker?

Rond het gesprek af met de vraag of je een bloem kan horen groeien of een steen kan horen zingen. Lees dan het gedicht voor, maar verklap de titel niet. Geef aan de kinderen een kopie (zonder titel), zodat ze kunnen meelezen.

NA HET LEZEN

- Zoveel liedjes in één gedicht! Waar heeft de dichter deze liedjes gehoord? Kunnen stenen zingen? Wat zou de dichter dan bedoelen?
- Is de dichter klaar met zijn opsomming, of heeft hij nog meer liedjes gehoord? Waar lees je dat? Hoe zie je dat aan de vorm? *(de hele opsomming vormt één lange zin, met enkel komma's, als in één adem)*
- Welke liedjes vind je het mooist, grappigst, stomst, gekst, geheimzinnigst, meest vergezocht? Naar welke liedjes zou je nooit willen luisteren? Waarom? Van welk soort liedjes kan je zelf een voorbeeld verzinnen?
- Speel een uitbeeldwedstrijd in groepjes. Verdeel de klas in groepjes van vier tot zes. De kinderen stoppen hun kopie weg. Eerst komt een kind uit groep A naar voren. Geef het kind een liedje uit het gedicht dat het moet uitbeelden (bijv. 'toe-wees-nou-flinkliedjes'). Groep A krijgt een halve minuut de tijd om te raden welk liedje uitgebeeld wordt. Wanneer groep A niet kan antwoorden, krijgen de andere groepen vijftien seconden de tijd om het juiste liedje op te schrijven. De groepjes die het goed hadden, krijgen een punt. Hou de score bij op het bord. Daarna komt een kind uit groep B, dan uit groep C, enz. Stop het spel wanneer elke groep drie à vier liedjes heeft uitgebeeld.
- Wie zou Hannejet zijn? Laat de kinderen naar hartenlust fantaseren. Daarna lezen ze de eerste strofe vanuit de verschillende door hen aangebrachte scenario's (bv. Hannejet is het kind van de dichter, zijn vrouw, een

poes, enz.). Ga je het gedicht anders voorlezen naargelang je tegen een andere Hannejet spreekt? Hoe komt dat? Wat verandert er allemaal?

- Brainstorm met de kinderen over de titel van het gedicht. Welke titel zou passen? Waarom? Toon dan de titel. Vinden de kinderen het een goede titel? Waarom (niet)? Welke kenmerken van een liedje vinden we in het gedicht terug? *(duidelijke opdeling in strofen, veel herhaling, ritme, klankrijkdom, rijm)*
  Sta verder stil bij het rijm in de tweede en derde strofe.
  - Wat is hier bijzonder? *(elke regel eindigt op het woord 'liedje')*
  - Laat de kinderen de rijmwoorden kleuren. Waar verstopt de dichter het rijm? *(in het woord of de lettergreep voor liedje)*
  - Welk rijm zie je nog? *(alliteratie bijv. 'Springliedjes, slaapliedjes'; assonantie (klinkerrijm) bijv. 'huisliedjes, tuinliedjes' en 'raak-me-niet-aan-liedjes')*

AAN DE SLAG

Maak een liedjesboek met de klas. Stem een top tien van de leukste liedjessoorten uit het gedicht. Of je laat de kinderen nieuwe liedjessoorten verzinnen. Vervolgens geef je de kinderen per twee één of twee soorten liedjes (bv. 'raak-me-niet-aan-liedjes', 'maanliedjes', 'verdrietliedjes', enz.). In dichtbundels en liedjesboeken gaan ze op zoek naar een passend liedje voor hun categorie. Ze schrijven of typen het over en maken er een mooie illustratie bij. Je kan er ook een 'liedjes-van-vroeger-en-nu'-boek van maken. Dan moeten de kinderen als extra opdracht aan hun ouders vragen wat hun favoriete liedje was toen ze klein waren.

MEER LIEDJES?

In *Ozewiezewoze, het ABC van de kinderliedjes* (De Eenhoorn, 2000) verzamelde Jan van Coillie de 100 bekendste kinderliedjes. Nog meer klassiekers en nieuwere liedjes vind je in *Liedjes met een hoepeltje erom* (Van Holkema en Warendorf, 1994).

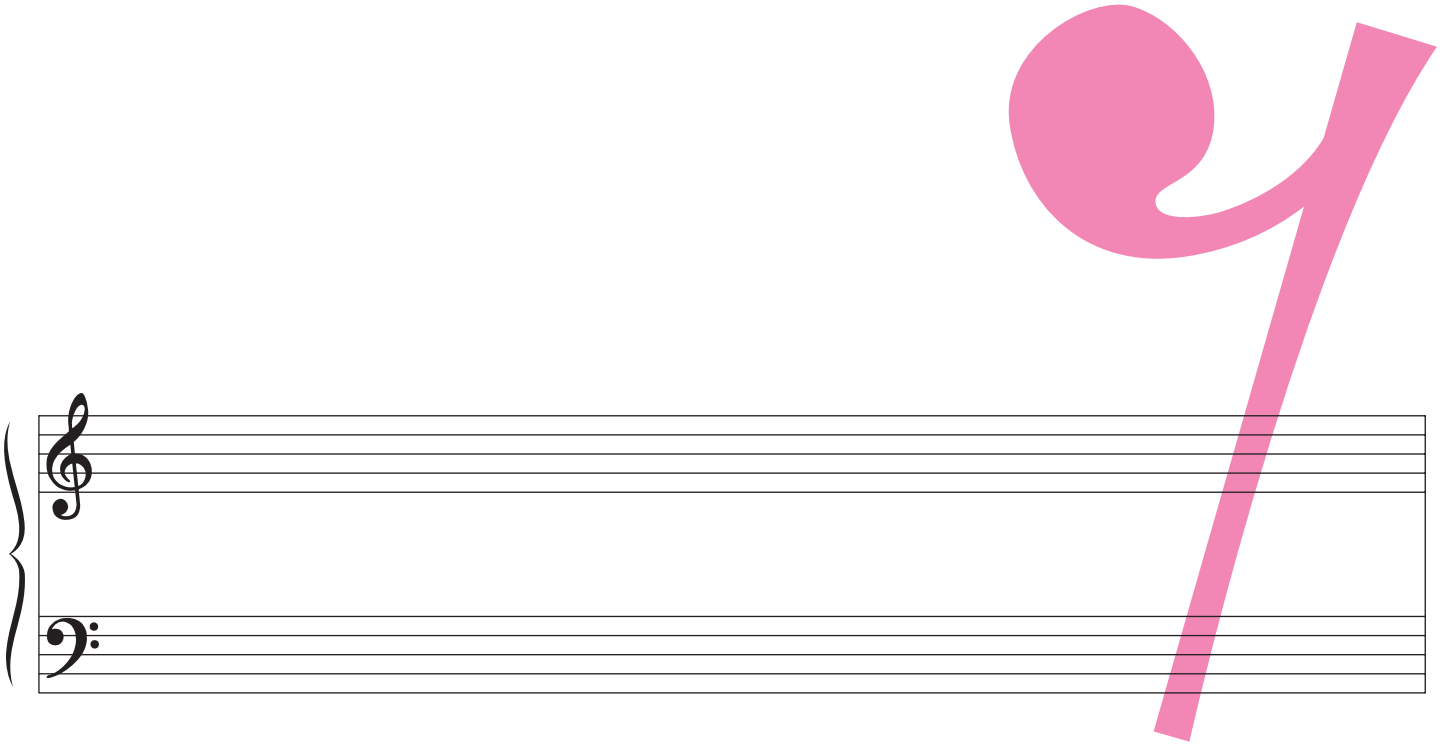

4. EEN DICHTER IN HET ORKEST (OVER DICHTERS DIE ZICH AAN EEN INSTRUMENT WAGEN)

Dichters hebben verschillende instrumenten.

Ze kunnen muziek maken met klanken, door te rijmen of met het ritme te spelen.

Voor sommige dichters is dat niet genoeg.

Zij loodsen een echt instrument in hun gedicht. Of een heel orkest. Benieuwd hoe dat klinkt?

Zet je oren en ogen dan maar open.

LESTIP 1: ORKEST

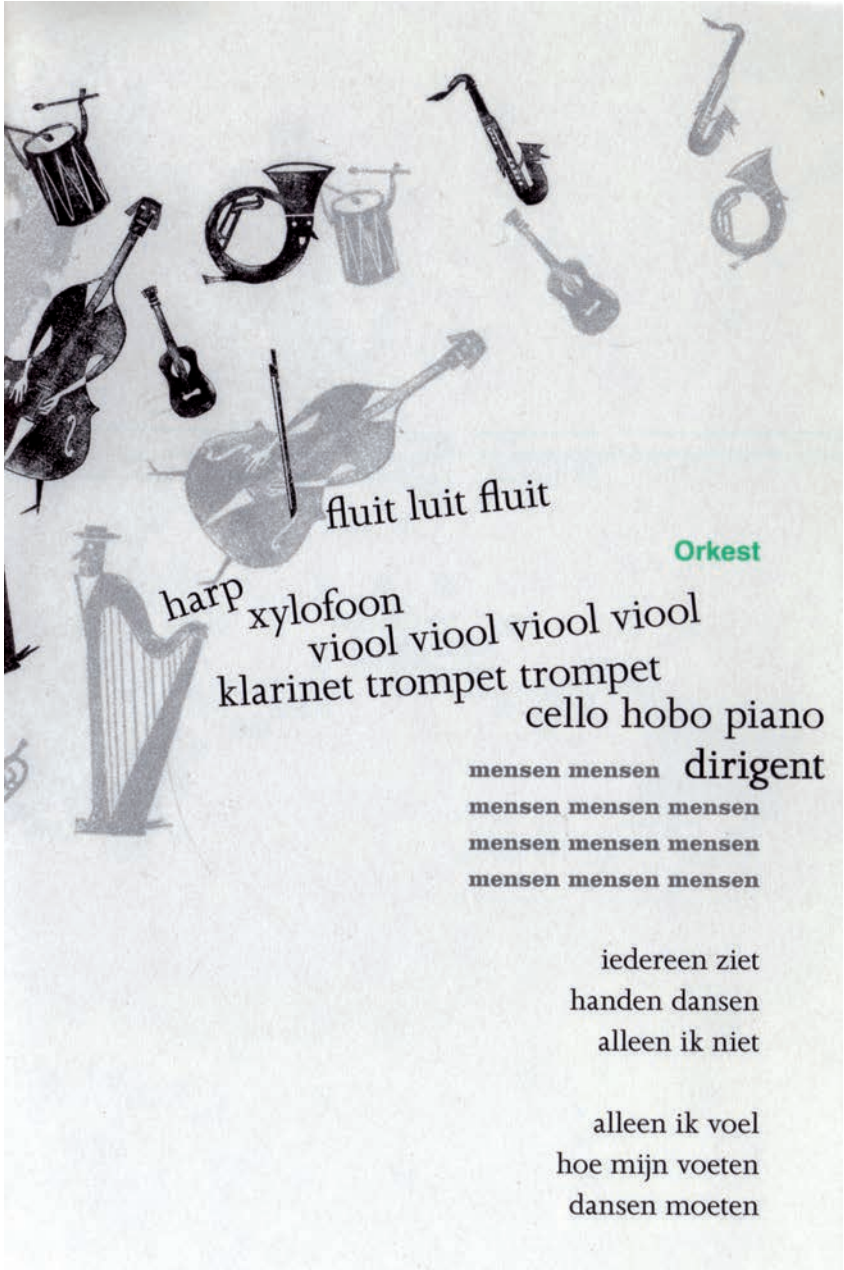

Riet Wille

Uit: *Waarom mijn handen geen schoenen willen* (Lannoo, 2007)

Over de auteur

Riet Wille (1954) schrijft makkelijk lezende kinderboeken, humoristische poëzie en toneel. Haar eenvoudige gedichten zijn talige en beeldende kunstwerkjes waarin je telkens iets nieuws ontdekt.

VOOR HET LEZEN

Maak een reuzengrote memory met de instrumenten die in het gedicht voorkomen. Speel de memory samen met de hele klas.
Vervolgens maken de kinderen kennis met de klank van de tien verschillende instrumenten. Maak vijf hoeken in je klas. Gebruik eventueel de beeldkaarten van de memory om je hoeken te organiseren. In elke hoek is er een computer, cd-speler of mp3-speler waar de kinderen twee instrumenten kunnen beluisteren. Luisterfragmenten per instrument vind je op de volgende sites: www.digischool.nl/mu/leerlingen/mt/instrumenten/instrum1.htm en www.garritan.com/audition_hr/. Als het herkennen van tien instrumenten te moeilijk is voor je klas, kan je de oefening met vijf instrumenten doen. Verdeel de kinderen in vijf groepen. Elke groep beluistert in zijn hoek twee instrumenten. Daarna maak je nieuwe groepjes van vijf kinderen, met telkens één kind uit elke hoek. Zo zijn de tien instrumenten in alle groepjes vertegenwoordigd. Geef elke groep een antwoordformulier waarop de namen van de instrumenten onder elkaar staan. Laat dan de tien verschillende instrumenten na elkaar horen. De groepjes proberen het nummer van het fragment bij het juiste instrument te zetten. Verbeter klassikaal.
Lees dan het gedicht voor, zonder veel expressie. Vooral het eerste deel mag je saai voorlezen, alsof je zelf niet snapt waarom al die instrumenten zomaar opgesomd worden. Verklap de titel niet en laat de kinderen het gedicht nog niet zien.

NA HET LEZEN

- Laat de kinderen spontaan reageren. Wat vonden ze gek, raar, mooi, grappig, saai, stom?
- Projecteer het gedicht (dek de titel af). Geef de kinderen voldoende tijd om het te lezen. Is hun mening veranderd? Wordt het gedicht specialer als je het ziet? Waarom (niet)?
- Dek de twee laatste strofes af, zodat enkel het orkest en het publiek overblijven. Daag je klas uit om goed te kijken. Wat een slordige dichter! Waarom zijn de namen van de instrumenten zo kriskras door elkaar over het blad gestrooid? Wat een luie dichter, ook: ze schrijft vier keer viool en wel elf keer 'mensen'. Of wil ze hier iets mee vertellen? Als er niet meteen een lichtje gaat branden bij de kinderen, omcirkel je het orkest en de dirigent samen in één kleur en het publiek in een andere kleur. Zien de kinderen het nu?
- Laat de kinderen een passende titel verzinnen. Vergelijk met de echte titel.
- Projecteer een foto van een groot symfonieorkest waarop je de plaatsen van de instrumenten goed ziet (Bv. www.infovisual.info/04/047_en.html). Vergelijk de schikking van de instrumenten in het gedicht en op de foto.
  - Welk instrument vind je niet op de foto? *(de luit en de xylofoon)*
  - Welke instrumenten staan op een andere plaats?
  - Waarom is de dichter koppig en heeft ze de instrumenten lekker een andere plaats gegeven? Of een instrument gekozen dat niet eens tot een orkest behoort? *(de luit)*
    Laat de kinderen even nadenken. Lees dan twee verschillende versies van het gedicht voor: eerst met de instrumenten op hun echte plaats en dan zoals het in het gedicht staat. Doe dit regel per regel: bv. piano – harp – xylofoon vs. fluit – luit – fluit; klarinet – hobo vs. klarinet – trompet – trompet; enz. Welke versie klinkt het mooist? Zien de kinderen nu ook in waarom de dichter net een luit in het orkest gesmokkeld heeft?
- Tover je klas om in een 'luchtorkest': een orkest zonder instrumenten, waarbij de kinderen een instrument bespelen in de lucht. Elk kind bespeelt een ander instrument, volgens zijn/haar plaats in de klas. Wie links achteraan zit, speelt piano; wie links vooraan zit, viool; enz. Dirigeer je orkest. Varieer in tempo, toonhoogte en geluidssterkte. Laat enkele kinderen improviseren tijdens een solo. Kortom: laat de vingers van de

kinderen goed bewegen. Na afloop lees je de eerste strofe ('iedereen ziet/ handen dansen/ alleen ik niet') nog eens voor. Begrijpen de kinderen wat de dichter hier bedoelt? Van wie zijn de dansende handen?

→ De ik-figuur ziet geen dansende handen. Waarom niet? Wie in de klas heeft ook dansvoeten?

→ Leg een stukje muziek op. Kies een lied waarop je klas niet stil kan staan. Laat de kinderen vrijuit bewegen. Wie liever niet danst, kan natuurlijk ook een luchtinstrument bespelen.

AAN DE SLAG

De kinderen maken zelf een figuurgedicht (een gedicht waarbij de vorm iets over de inhoud vertelt) van een muziekinstrument. Ze tekenen dus met woorden. Deze opdracht leent zich uitstekend tot differentiatie. Minder taalvaardige kinderen maken een vormgedicht in de stijl van 'Appel met worm' (van de Duitser Reinhard Döhl) en 'Mijn gele hond' (uit het boek *Hou van die hond* van Sharon Creech).

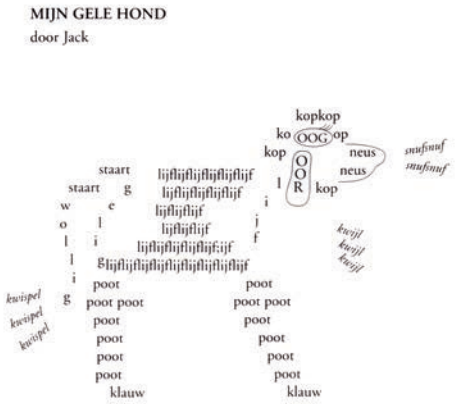

(bron: www.reinhard-doehl.de/doehlapfel_rez.htm)

Deze vormgedichten bestaan uit een opsomming van de onderdelen van het onderwerp. Laat de kinderen eerst de nodige informatie over hun instrument opzoeken en dit op kladpapier noteren. Daarna kunnen ze aan hun vormgedicht beginnen.

Sterk taalvaardige kinderen maken een gedicht waarin de tekst meer vertelt over het instrument (bijv. hoe het klinkt, wie het bespeelt, waaraan het hen doet denken) of over hun ervaring met het instrument. Ook zij schikken hun tekst in de vorm van het instrument.

Meer muziekinstrumenten?

Op de website van juf Linda (www.lindahumme.yurls.net/nl/page/675511) kunnen de kinderen bij 'muziek (instrumenten)' digitaal instrumenten bespelen.
Bezoek met je klas het Muziekinstrumentenmuseum (mim) in Brussel. In het uitgebreide aanbod rondleidingen en workshops vind je vast iets op maat van je kinderen. Meer info? Surf naar www.mim.be/nl.

Meer vormgedichten in de klas?

Duik op www.gedichtendag.com in het archief met lessuggesties. In de lesbrieven n.a.v. Gedichtendag 2006 en Gedichtendag 2010 vind je nog meer inspiratie om rond visuele poëzie te werken.

LESTIP 2: PIANO

Mama speelt piano:
ze legt haar handen
op de tanden.
Wat een breed gebit!
De meeste kiezen zijn gezond en wit,
die klinken fijn –
maar drukt ze op een rotte zwarte:
ai,
dan hoor je pijn.

Edward van de Vendel
Uit: Superguppie (Querido, 2003)

Over de auteur

Edward van de Vendel (1964) heeft een erg breed en omvangrijk oeuvre. Hij schrijft zowel prentenboeken als boeken voor eerste lezers *(Pup en Kit*, De Eenhoorn, 2002) en adolescenten (*Ons derde lichaam*, Querido 2006), non-fictie en liedjesteksten als poëziebundels. Van zijn populaire gedichten over Superguppie bestaan intussen vier reeksen. In zijn bundels stripgedichten die hij samen met illustrator Floor de Goede maakte, stopt hij de kinderpoëzie in een nieuw kleedje.

VOOR HET LEZEN

'Als je goed om/ je heen kijkt/ zie je dat alles/ gekleurd is', verklapt K. Schippers in zijn gedicht 'De ontdekking'. Wat een bijzondere ogen moeten dichters toch hebben. Zelfs iets ongelooflijk saais vangen ze in een spannend beeld. Ook Edward van de Vendel is zo'n bijzondere beeldenvanger. In zijn verschillende *Superguppie*-bundels maakt hij de gekste vergelijkingen. Een jas wordt een woning ('Jas'), een oude sinaasappel een 'vruchtmummie' ('Sinaasappels'), een verpleegster een wesp ('Prik'), een bevroren plas een weegschaal ('IJs'), enz.
Schrijf een vijftal metaforen aan het bord. Links schrijf je het alledaagse woord (bv. verpleegster), rechts schrijf je het nieuwe beeld (bv. wesp). Zet de nieuwe beelden in een andere volgorde. De kinderen zoeken per twee wat bij elkaar hoort. Vervolgens gaan de kinderen ook kijken als een dichter. Met een knotsgekke dichtersbril op de neus natuurlijk. Laat hen spannende woorden bedenken voor een boekentas, een regendruppel, een pruik, een regenscherm en schimmel. Wie een mooi beeld weet, zet de bril op en zegt: 'Een boekentas is als een ...'. Eindig met een piano: wat zou een dichter daarin zien? Lees dan het gedicht voor. Geef de kinderen nog geen kopie.

NA HET LEZEN

- Bespreek de vergelijking met een gebit stap voor stap.
  - Wat zijn de tanden van de piano? *(het klavier of de toetsen)*
  - Hoe kan je de piano zelf dan noemen? *(een mond)*
  - Waar zitten de kiezen van de piano? *(uiterst links en uiterst rechts)*
  - Welke kleur heeft een rotte kies? En een gezonde?
  - Wat hoor je als je op een rotte kies duwt? Waarom?

- Teken een pianoklavier op het bord of projecteer een (grote) foto. Geef de kinderen opdrachten: ga met je vingers op de tanden staan, omcirkel de kiezen, tik op een gezonde kies, duw op een rotte, enz. Deze oefening lukt natuurlijk het best wanneer je een echte piano in de klas hebt, dan horen de kinderen meteen hoe de verschillende tanden klinken.
- Duik dieper in de fantasie van de gebitsmetafoor. De kinderen beelden klassikaal enkele scenario's rond tanden uit. Bijvoorbeeld:
  - Wat doen je tanden als je het koud hebt?
  - Hoe eet je als je iets echt niet lust?
  - Hoe schrokt een reus een koe op?
  - Hoe trekt een tandarts een kies?
  - Hoe vult een tandarts een kies?

  Per scenario komt telkens één kind naar voren, aan de (foto van de) piano. Hij/zij beeldt het scenario uit door op de toetsen te drukken. Deze oefening wordt extra leuk als je een piano projecteert die je online kan bespelen (bijv. op www.kindersongs.nl/popup_piano.html).
- Verdeel de klas in groepjes van twee. Per koppel krijgt één kind (kind A) het gedicht in de juiste volgorde. Het andere kind (kind B) krijgt een versie waarbij de volgorde van de regels veranderd is. Kind A beeldt de regels één voor één uit. Kind B zoekt telkens de bijpassende regel op zijn kopie en herstelt zo de volgorde van het gedicht.

  Doordat je elke regel makkelijk kan uitbeelden, is dit een ideaal gedicht om uit het hoofd te leren. De gebaren ondersteunen immers de woorden. Zoek met de klas per regel naar het leukste gebaar. Spreek de regel uit en toon het gebaar. De kinderen herhalen dit. Doe dit regel per regel. Als je klaar bent, begin je opnieuw. Nu toon jij het gebaar en zeggen de kinderen de regel. Wie kan op het einde het hele gedicht voordragen?

AAN DE SLAG

De kinderen maken een elfje over de piano. Een elfje is een gedicht dat uit elf woorden bestaat. De eerste regel telt één woord, de tweede twee, de derde drie, enz. De laatste regel, die dan weer één woord telt, vat het hele gedicht samen. Op het internet vind je talrijke voorbeelden.

Om de inspiratie aan te wakkeren, laat je een stukje pianomuziek horen. De kinderen mogen vrij associëren: wat zien ze, wat horen ze, waar zijn ze, aan welke kleur denken ze, hoe voelen ze zich enz. als ze deze muziek horen? Tijdens het luisteren schrijven ze losse woorden op. Daarna puzzelen ze hun woorden tot een elfje.

MEER MUZIEKINSTRUMENTEN?

Bezoek met je klas het Muziekinstrumentenmuseum (mim) in Brussel. In het uitgebreide aanbod rondleidingen en workshops vind je vast iets op maat van je kinderen. Meer info? Surf naar www.mim.be/nl.

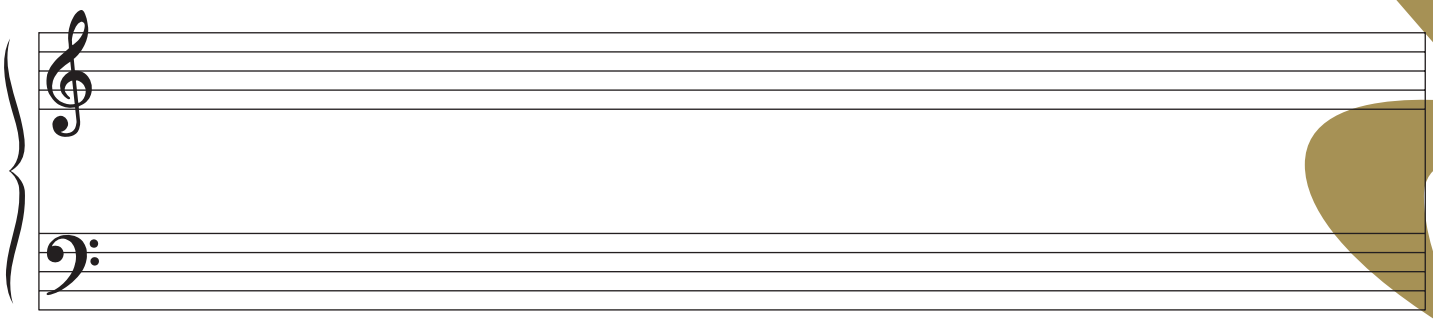

5. WAAR WOORDEN NIET GAAN KUNNEN
(OVER WAT JE MET POËZIE EN MUZIEK KAN VERTELLEN)

Dichters zijn gekke vogels.
Dagen, nachten, maanden, jaren wikken en wegen ze hun woorden en sleutelen ze aan het perfecte gedicht.
Om dan net dat wat ze willen vertellen te verstoppen, tussen de woorden en de regels.
Want er zijn nu eenmaal verhalen die je met woorden niet kan vertellen.

Doet muziek niet hetzelfde?
Soms voel je iets.
Je bent blij, verliefd, triest, bang, boos, verlegen, verward, nerveus.
Hoe dat precies voelt, kan je niet meteen in woorden vatten.
Maar plots hoor je een lied op de radio en weet je: dít is het.
Ook muziek kan dus verhalen vertellen die je zelf niet kent.

In gedichten over muziek vertelt een dichter dus met woorden wat je met woorden niet kan vertellen.
Ingewikkeld?
Nee hoor.
Lees maar.

LESTIP 1: CELLO

Als ik op mijn cello speel
kan ik verhalen vertellen
die ik zelf niet ken

over een dansje met de koning
over de nachtegaal in de lente en de wolven in de winter
over de zee
over een vriend die wegging
een soldaat die terugkwam

mijn cello is mijn tweede lichaam
als ik slaap
slaapt mijn cello mee

maar mijn dromen
kringelen naar mijn cello
kruipen erin door het klankgat

daarbinnen wil ik wonen
daar wonen al mijn dromen

Jo Govaerts
Uit: *Vijf draken verslagen. Querido's poëziespektakel 4* (Querido, 2011)

Over de auteur

Jo Govaerts (1972) is (jeugd)dichter, vertaler, prozaïst en columnist. Op haar veertiende debuteerde ze met de dichtbundel *Hanne Ton*.

VOOR HET LEZEN

Als voorbereiding op het gedicht laat je de kinderen zelf ervaren hoe je met (klassieke) muziek iets kan vertellen. Muzikale sprookjes, verhalen en gedichten zoals *Peter en de wolf* (Prokofjev), *De Notenkraker* (Tsjaikovski), De Vuurvogel (Stravinsky) en *De Schilderijententoonstelling* (Moessorgski) bieden hier heel wat mogelijkheden (zie: Meer klassieke muziek met een verhaal, p. 31). Kies één stuk en zoek drie muziekfragmenten uit dat stuk die telkens een andere sfeer, emotie en verhaallijn oproepen (bv. de delen 'Gnomus', 'Dans van de kuikens in hun eieren' en 'Catacomben' uit Moessorgski's *Schilderijententoonstelling*). Kopieer de bijhorende tekstfragmenten en/of illustraties en deel deze uit aan de kinderen. Geef de kinderen voldoende tijd om de fragmenten te lezen. Vervolgens laat je de drie muziekfragmenten horen. De kinderen proberen de muziekstukken aan de juiste tekst te koppelen. Bespreek de resultaten. Daag de kinderen uit te verwoorden wat ze intuïtief aanvoelen. Waarom hoort deze tekst bij dit muziekstukje, denk je? Hoe wist je dat? Waarop heb je

gelet? Tot slot laat je een stukje cello horen, bijv. één van de zes cellosuites van Bach. Hoe klinkt dit instrument? Welk gevoel krijg je erbij? Waaraan denk je als je dit stuk hoort? Lees dan het gedicht voor, eventueel met de cellomuziek stil op de achtergrond.

NA HET LEZEN

- Laat de kinderen spontaan reageren: wat hebben ze gehoord? Is het een triestig, mooi, saai, grappig, gek... gedicht? Deel dan een kopie uit en laat enkele kinderen het gedicht nog eens voorlezen.
- Lees de eerste strofe opnieuw. De ik-persoon kan met zijn/haar cello verhalen vertellen. Verhalen die hij/zij zelf niet eens kent. Hoe kan dat? Welke verhalen zijn dat dan? *(zie tweede strofe)*
- Zorg voor een waaier aan Orff-instrumenten in de klas. Verdeel de kinderen in zes groepen. Elke groep verklankt één regel (de tweede regel splits je in twee: nachtegaal vs. wolven).
- Wie in de klas bespeelt een instrument? Vertel je daar dan ook verhalen mee? Welke? Is je instrument belangrijk, of is het iets wat zomaar in een hoekje staat of onder je bed ligt? En voor de dichter? Waar lees je dat (*'mijn cello is mijn tweede lichaam'*)? Hoe belangrijk is dat dan? Wie heeft ook iets dat heel belangrijk is? Iets dat je écht niet kan missen? Wat is dat?
- De ik-figuur zou wel in zijn cello willen wonen. In welk deel van de cello precies? Waarom net daar? Kunnen je dromen ergens wonen? Waar wonen jouw dromen? Waar zou jij je dromen graag verstoppen?

AAN DE SLAG

Knutsel met de kinderen een 'dromenbus' voor in de klas. Beslis klassikaal wat de beste plaats is om dromen te bewaren. Dan gaan de kinderen in groepjes aan de slag: één groep bouwt, een andere groep tekent, nog een andere groep knipt, kleurt, enz. Daarna schrijven de kinderen hun allermooiste droom op, of tekenen ze die droom. Ze stoppen hun droom in de dromenbus.

MEER KLASSIEKE MUZIEK MET EEN VERHAAL?

Uitgeverij Gottmer heeft een hele serie 'klassieke-muziekboeken-met-cd'. In deze serie vind je alle klassiekers, zoals *Het Zwanenmeer, Peer Gynt, Peter en de wolf, De Schilderijententoonstelling, Assepoester, Babar* en *Carmen*. Per titel is er een boek met verhaal en illustraties en een cd met de muziek.

LESTIP 2: BUITEN

Toen oma
niet meer naar buiten kon,
liet ze alle deuren open.
Buiten kwam binnen.

De postbode,
het kindje van de buren,
iemands zoon, iemands dochter.
Iemand. Iets.

En het lied, de muziek
die wij niet hoorden,
maar zij neuriede.
Want er altijd was.

Gil vander Heyden
Uit: *Liefde zat je als gegoten* (Clavis, 2008)

Over de auteur

Gil vander Heyden (1937) besloot schrijfster te worden op de dag dat ze als klein meisje tegelijk een rotslechte toets van wiskunde én een schitterend opstel terugkreeg. Intussen schreef ze verschillende boeken, verhalen en dichtbundels voor kinderen en jongeren.

VOOR HET LEZEN

Hou met de kinderen een kringgesprek over hun grootouders en muziek. Luisteren hun grootouders vaak naar muziek? Naar welke muziek dan? Waar of wanneer luisteren ze vooral naar muziek? Wiens opa of oma zingt graag? Wie zingt soms samen met opa of oma?
Lees dan het gedicht voor, waarin de muziek een wel erg bijzondere rol speelt bij het bezoek aan oma.

NA HET LEZEN

- Verdeel de klas in groepjes van ongeveer vijf kinderen. De kinderen lezen het gedicht nog een paar keer in hun groepje. Daarna moeten ze het gedicht uitbeelden in een tableau vivant. Deze dramatische werkvorm daagt de kinderen uit over de kern van het gedicht na te denken: ze moeten het hele gedicht in één enkel stilstaand beeld vatten. Fotografeer de tableaus en bespreek ook de verschillen tussen de groepjes onderling.
- Projecteer de illustratie van Kristien Aertssen op pagina 72 in de bloemlezing *Wat je ziet, zit in je hoofd* (Van Coillie, Davidsfonds/Infodock 2011). Bespreek het verschil met de tableaus van de kinderen. Ga vooral in op de afstand tussen de oma en haar kleindochter. Waarom kijkt de grootmoeder niet naar het meisje? Ziet ze haar kleinkind niet? Waarnaar kijkt ze? Wat zou ze zien? Wat betekent de mist boven haar hoofd?

Zoek mogelijke antwoorden in het gedicht. Waarom laat oma alle deuren openstaan? Hoe kan oma nu muziek horen die haar (klein)kinderen niet horen? Vanwaar komt die muziek? Welke liedjes zou oma horen?

→ Zijn er kinderen die zich in het gedicht herkennen? Hoe voelt het om zo'n oma te hebben?

AAN DE SLAG

Laat de kinderen de favoriete muziek van hun grootouders meebrengen. Leg de meegebrachte liedjes en/of stukken op. Ondertussen maken de kinderen een tekening van een typische situatie waarin ze hun opa of oma zien zingen of naar muziek horen luisteren (bijv. in de auto, tijdens het koken, in de tuin, een opa of oma in het koor, enz.). Scan de tekeningen in. Maak in PowerPoint een voorstelling met het gedicht, de tableaus en de tekeningen van de kinderen. Projecteer de voorstelling op een bijzondere plaats in de school waar veel mensen langskomen. Laat tijdens de voorstelling ook de 'grootoudermuziek' horen.

MEER POËZIE IN DE KLAS?

Alle poëzielessen die voor eerdere Gedichtendagen zijn opgesteld, staan op de website van Gedichtendag: www.gedichtendag.com. Daar vind je nog meer ideeën over poëzie (in de klas).

BLOEMLEZINGEN MET GEDICHTEN VOOR KINDEREN

Als heel de wereld een appeltaart was. Rijmpjes en gedichten.
Leopold, Amsterdam, 2003.
Samenstelling: Anne de Vries.

Als je goed om je heen kijkt zie je dat alles gekleurd is.
Querido, Amsterdam, 2000 (hernieuwde uitgave).
Samenstelling: Bianca Stigter en Tine van Buul.

De dichter is een tovenaar. 175 Gedichten voor kinderen.
Averbode, Kampen, 2001.
Samenstelling: Jan Van Coillie.

De Nederlandse kinderpoëzie in 1000 en enige gedichten.
Prometheus, Amsterdam, 2007.
Samenstelling: Gerrit Komrij.

Er staat een taart in lichterlaaie! De 120 leukste gedichten voor kinderen.
Davidsfonds/Infodok, Leuven, 2004.
Samenstelling: Jan Van Coillie.

Fluit zoals je bent.
Querido (Nederland)/De Eenhoorn (België), Amsterdam/Wielsbeke, 2009.
Samenstelling: Edward van de Vendel.

Ik geef je niet voor een kaperschip met tweehonderd witte zeilen.
Querido, Amsterdam, 1993.
Samenstelling: Bianca Stigter en Tine van Buul.

Querido's poëziespektakel 1. Kwam dat zien! Kwam dat zien!
Querido, Amsterdam, 2008.
Samenstelling: Ted van Lieshout.

Querido's poëziespektakel 2. Ik wil een naam van chocola.
Querido, Amsterdam, 2009.
Samenstelling: Ted van Lieshout.

Querido's poëziespektakel 3. Wie heeft hier met verf lopen smijten?
Querido, Amsterdam, 2010.
Samenstelling: Ted van Lieshout.

Querido's poëziespektakel 4. Vijf draken verslagen.
Querido, Amsterdam, 2011.
Samenstelling: Ted van Lieshout.

Querido's poëziespektakel 5. Er zit een feest in mij.
Querido, Amsterdam, 2012.
Samenstelling: Ted van Lieshout.

Tikken tegen de maan. Vijftig kindergedichten uit Nederland en Vlaanderen.
Ons Erfdeel, Rekkem, 2010.
Samenstelling: Joke van Leeuwen.

Toen de duisternis viel, heb ik ze opgeraapt.
Lannoo, Tielt, 2009.
Samenstelling: Annemie Leysen.

Van Alphen tot Zonderland.
De Nederlandse kinderpoëzie van alle tijden.
Querido, Amsterdam, 2000.
Samenstelling: Anne de Vries.

Wat je ziet, zit in je hoofd. De 100 mooiste kindergedichten van nu.
Davidsfonds/Infodok, Leuven, 2011.
Samenstelling: Jan Van Coillie.

OVER WERKEN MET POËZIE IN DE KLAS

Al dat buiten-gewoon geluid. Poëzie leren kennen, waarderen en schrijven in de 1ste, 2de en 3de graad van het basisonderwijs.
KCLB, 2000.
Samenstelling: Ben Reynders en Marie-Jeanne Snoeks.

Boekje open over gedichten voor kinderen.
De Inktvis, 1998.
Samenstelling: Frank Eerhart.

De poëziegids. Inspiratiebronnen voor poëzielessen. (te bestellen op www.poeziepaleis.nl/poeziegids)
Stichting Poëziepaleis, 2010.
Samenstelling: Dirkje Ebbers (red.).

Dichter bij gedichten. Korte kanttekeningen bij poëzie voor kinderen.
Biblion, 2008.
Samenstelling: Herman Kakebeeke.

Het huis lijkt wel een schip. Handleiding voor het poëzieonderwijs op de basisschool.
HB uitgevers, 2002.
Samenstelling: Jacques Vos.

Mijn armen zijn schoorstenen. Didactische tips voor gebruik in kleuterschool en eerste graad basisonderwijs.
Bakermat, 2005.
Samenstelling: Marie-Jeanne Snoeks en Herman vander Straeten.

Plezier met poëzie.
De Ruiter, 1990.
Samenstelling: Ad van der Heijden en Pieter Quelle.

Poëzie graag! Werken met gedichten in de kleuterklas en de basisschool.
Averbode: Altoria, 1990.
Samenstelling: Jan van Coillie.

Poëzie ontdekken. Gedichten in de klas.
Averbode: Altoria, 2005.
Samenstelling: Jan van Coillie.

Taaleducatie met versjes en gedichten. Praktijkboek kansrijke taal.
HB uitgevers, 2002.
Samenstelling: Henk Hansema en Monique Hansema.

HANDIGE ADRESSEN
In België:

Stichting Lezen Vlaanderen
Frankrijklei 130/4
B-2000 Antwerpen
T +32 (0)3 204 10 00
www.stichtinglezen.be
www.villakakelbont.be
coördineert Gedichtendag in Vlaanderen
coördineert projecten leesbevordering voor kinderen, jongeren en volwassenen
heeft een kennis- en informatiecentrum jeugdliteratuur, bibliotheek te bezoeken op afspraak

Vlaams Fonds voor de Letteren
Generaal van Merlenstraat 30
B-2600 Berchem
T +32 (0)3 270 31 61
www.vfl.be
geeft projectsubsidies en werkbeurzen aan auteurs, uitgevers en organisaties
coördineert auteurslezingen

Poëziecentrum
Vrijdagmarkt 36
B-9000 Gent
T +32 (0)9 225 22 25
www.poeziecentrum.be
een uniek documentatie-, informatie- en studiecentrum voor poëzie
uitgever van de Poëziekrant

Jeugd en Poëzie
Bogaerdstraat 23
B-1785 Merchtem
T +32 (0) 496 393473
www.jeugdenpoezie.be
geeft workshops en ateliers rond poëzie
organisator van wedstrijd Soetendaele

HANDIGE ADRESSEN
In Nederland:

Stichting Poetry International
Eendrachtsplein 4
NL-3012 LA Rotterdam
T +31 (0)10 282 27 77
www.poetry.nl
coördineert Gedichtendag in Nederland en organiseert jaarlijks het Poetry International Festival en het Poetry International Kinderfestival.

Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB)
Postbus 10576
1001 EN Amsterdam
T +31 (0)20 626 49 71
www.cpnb.nl
heeft tot doel het lezen van boeken en het boekenbezit te stimuleren
coördineert in Nederland de Poëzieweek

Stichting Doe Maar Dicht Maar
Postbus 41015
NL-9701 CA Groningen
T +31 (0)50 313 84 33
www.poeziepaleis.nl
organiseert jaarlijks een poëzieschrijfwedstrijd voor leerlingen in het voortgezet onderwijs

School der Poëzie
Postbus 11755
NL-1001 GT Amsterdam
T +31 (0)20 330 78 18
www.schoolderpoezie.nl
organiseert schrijflessen in de klas

Stichting Schrijvers School Samenleving
Nieuwe Prinsengracht 89
NL-1018 VR Amsterdam
T +31 (0)20 623 49 23
www.sss.nl
bemiddelt in Nederland bij schrijversbezoeken aan school

Stichting Lezen Nederland
Nieuwe Prinsengracht 89
NL-1018 VR Amsterdam
T +31 (0)20 623 05 66
www.lezen.nl
www.literatuureducatie.nl
ontwikkelt leesbevorderende projecten

De Wintertuin
Postbus 1009
NL-6501 BA Nijmegen
T +31 (0)24 323 19 04
www.wintertuin.nl
organiseert educatieve scholenprojecten en producties zoals een jaarlijks literatuurfestival in Gelderland

Dicht/Vorm
il Luster Produkties
Hoogt 4
NL-3512 GW Utrecht
T +31 (0)30 240 07 68
www.dichtvorm.nl
animatiefilmpjes met lessuggesties naar aanleiding van gedichten van moderne dichters

Stichting Plint
Dommelstraat 4
NL-5611 CK Eindhoven
T +31 (0)40 245 40 01
www.plint.nl
voor onder andere poëzieposters en -ansichtkaarten

Kunstbende
Keizersgracht 304
1016 EX Amsterdam
020-5219922
www.kunstbende.nl

COLOFON

Deze poëzielessen zijn een uitgave van Stichting Poetry International, Stichting Lezen Vlaanderen en Stichting Lezen Nederland, ter gelegenheid van de veertiende Gedichtendag en Poëzieweek, van donderdag 31 januari 2013 tot donderdag 7 februari 2013

Tekst Marit Trioen
Redactie Stichting Lezen Vlaanderen
Vormgeving DSGN.FRM

Met dank aan: Jacqueline Naessens, Poëziecentrum Gent, en Mieke Matthyssen, Li Man en Mathieu Torck (Vakgroep Chinese Taal en Cultuur van de Universiteit Gent) die meerwerkten aan de Chinese vertalingen in deze poëzielessen.

Stichting Poetry international
Eendrachtsplein 4
NL-3012 LA Rotterdam
T +31 (0)10 282 27 77
www.poetry.nl / www.poetryinternational.org / www.gedichtendag.com

Stichting Lezen Vlaanderen
Frankrijklei 130/4
B-2000 Antwerpen
T +32 (0)3 204 10 00
www.stichtinglezen.be / www.villakakelbont.be / www.gedichtendag.com

Stichting Lezen Nederland
Nieuwe Prinsengracht 89
NL-1018 VR Amsterdam
T +31 (0)20 623 05 66
www.lezen.nl

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Poetry International, en in het bijzonder van de poëzielessen, meld u dan aan voor de nieuwsbrief op www.gedichtendag.com of stuur een e-mail naar gedichtendag@poetry.nl. Ook uw reactie op en opmerkingen naar aanleiding van deze lessuggesties ontvangen wij graag op dit e-mailadres.

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting Lezen Vlaanderen? Schrijf dan in op het maandelijkse e-zine via www.stichtinglezen.be. Bent u graag goed geïnformeerd over kinder- en jeugdliteratuur? Schrijf dan in op het e-zine via www.villakakelbont.be.

Wilt u op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting Lezen Nederland? Meld u dan aan voor de nieuwsbrief op www.lezen.nl.